

Uskontotieteilijänä sosiologipäivillä

Anna Haapalainen, Jere Kyyrö ja Teemu T. Mantsinen
Turun yliopisto

The Westermarck Society ry, Turun yliopisto ja Åbo Akademi järjestivät Sosiologipäivät 21.-22.3.2013 teemalla *Odottamattomat seuraukset*.

Sociologipäivien¹ teema ”odottamattomat seuraukset” sai konkreettisen muodon odottamatta. Päiville oli ilmoittautunut yli 600 ja paikan päälle Turkuun saapui 550 osallistujaa, mikä on paitsi runsaasti aiempaa enemmän myös ristiriidassa sen oletuksen kanssa, että sosiologia olisi kriisissä ja sen suosio vähenemässä. Odottamaton seuraus saattoi olla myös se, että kolme Turun yliopiston uskontotieteen nuorempaa tutkijaa (Anna Haapalainen, Jere Kyyrö ja Teemu T. Mantsinen) ilmoittautuivat toisistaan tietämättä sosiologipäiville. Abstraktien tultua ilmi ja meidän tietoisiksi toistemme osallistumisesta päätimme, että saamamme vastaukset kysymykseen ”mitä opittavaa uskontotieteilijällä on sosiologipäiviltä?” on syytä saattaa tekstuaaliseen asuun. Kaikki kolme osallistuivat päivien yleisiin osuuksiin sekä torstai-illan juhlallisuuksiin. Anna Haapalainen ja Jere Kyyrö esitelmöivät uskontososiologian ja Teemu T. Mantsinen uuden luokkatutkimuksen työryhmässä torstaina. Perjantai-aamuna Haapalainen jatkoi uskontososiologian työryhmässä Kyyrön jalkautuessa kuuntelemaan ”Hauras toimijuus” ja ”Belonging and ways of relating” -työryhmien yhteissessiota ja Mantsisen tunteiden sosiologian työryhmää.

Uskontotieteen ja sosiologian yhteys tuli ilmi jo ilmi Åbo Akademin rehtorin Jorma Mattisen lausumissa päivien alkusanoissa, joissa mainittiin Mattisen viran ensimmäinen haltija, sosiologian ja uskontotieteen kannalta merkittävä Edvard Westermarck. Turusta löytyy toinenkin oppihistoriallinen yhteys: Suomen ensimmäinen akateemisesti koulutettu uskontotieteilijä oli myös Turun yliopiston ensimmäinen sosiologian professori.

Turun yliopiston sosiologian professori Jani Erola johdatteli päivien teemaan kytkemällä sen Robert K. Mertonin, joka oli myös yleisluentojen solmukohta. Mertonin mukaan kaikki sosiologian klassikot ovat kirjoittaneet päivien aiheesta. Erola mainitsi kolme esimerkkiä odottamattomista seurauksista: 2008 alkaneen valuutta- ja talouskriisin suurimmat seuraukset Suomessa eivät ole olleet taloudellisia vaan sosiaalinen kriisi ja sen vaikutus poliittiseen päätöksentekoon, millä saattaa olla tulevaisuudessa odottamattomia seurauksia. Kuntaudistuksen puo-

¹ Sosiologipäivien kotisivut: http://westermarck.fi/sociologipaivat/?page_id=12

lesta puhuvista argumenteista yksi on seurausta ehkä odottamattomasta lakisääteisten tehtävien määrän suuresta lisääntymisestä. Sosiologian on ajateltu olevan kriisissä, mutta sosiologi-päivien osanotto on suurempi kuin koskaan.

Heräteluentoja ja odottamattomia yhtymäkohtia

Professori Peter Kivisto (Augustana College, USA) luennoi aiheesta ”The Unanticipated Consequences of Immigration Policy”. Kivisto tarkasteli Yhdysvaltojen maahanmuuttopolitiikkaa kontekstualisoiden niin historiallisesti kuin ideologisesti ja esitteli poliittisten päätösten odottamattomia seurauksia. Rekisteröimättömien maahanmuuttajien kestämyksen asema tämän päivän yhdysvaltalaisessa yhteiskunnassa ei ole riippuvainen vain viimeaikaisista poliittisistä päätöksistä, vaan eräänlaisen historiallisen määrittelykamppailun tulos. Maahanmuuton rajoittaminen ja toisaalta sen tunnustaminen, että yhteiskunta ei toimi ilman ulkopuolista halpatyövoimaa, muodostaa jännitteisen tilan, jota jatkuvalla uudelleen määrittelyllä yritetään kontrolloida. Tämä ristiveto johtaa parhaimmillaan epäselvyyteen ja pahimmillaan kestäättömiin sekä odottamattomiin seurauksiin. Historialliset, poliittiset painotukset ja valtaapitävien erilaiset intressit sekä kytkökset maahanmuuton kanssa tekemisissä oleviin tahoihin (teollisuus, palveluala, virastot, intressiryhmät) johtavat poliittisessä päätöksenteossa ja lainsäädännössä seurauksiin, joita päätäntävällässä olevat instanssit eivät ole osanneet tai ymmärtäneet odottaa.

Peter Kiviston esitelmästä. Kuvassa myös Jani Erola. Kuva: Teemu T. Mantsinen.

Kiistelyn kohteena ovat erityisesti maahanmuuton rajoituksiin ja toisaalta maahanmuuttajien oikeuksiin liittyvät painotukset, joissa täydellisestä rajoittamisesta niin maahanmuuton kuin maahanmuuttajien oikeuksien suhteen edetään aina vapaaseen liikkumiseen ja yhtäläisiin oikeuksiin muiden kansalaisten kanssa. Eri painotukset ovat vaihdelleet kulloisenkin yhteiskunnallisen tilanteen mukaan, jossa päätöksenteon konteksti, lainsäätäjien intentiot ja päätösten todelliset vaikutukset ovat havaittavissa. Tietty päätös ei takaa tarkoituksien toteutumista, vaan on usein johtanut tilanteeseen, jossa todelliset vaikutukset ovat olleet jotain aivan muuta kuin alunperin on odotettu. Tästä erinomaisena esimerkkinä Kivisto kuvasi kongressin hyväksynnän vuonna 2006 saaneen raja-aidan rakentamista USA:n ja Meksikon välille², sekä tämän rakennusprojektin odottamattomia seurauksia. Aita ei ainoastaan ole tehnyt rajan ylittämistä laittomille maahanmuuttajille äärimmäisen vaarallista ja lisännyt laittomaan maahanmuuttoon liittyvää rikollisuutta vaan myös tehnyt jo Yhdysvaltojen alueella asuvien laittomien maahanmuuttajien kotiin palaamisen mahdolliseksi. Aita on molemminsuuntainen este, joka ei todellisuudessa vähennä laittomien maahanmuuttajien määrää Yhdysvalloissa, vaan toimii tehokkaasti tämän paperittoman kansanosan määrän lisääjänä. Odottamaton seuraus, jota lainsäätäjät eivät osanneet odottaa on se, että kahdensuuntainen liikkuvuus on vähentynyt.

Kiviston mukaan koko maahanmuuttoa koskeva pitkä lainsäädännöllinen historia näyttäytyy järjestelmänä, joka on itse asiassa vain mahdollistanut entistä laajemman laittoman maahanmuuton. Lainsäädäntö ei ole onnistunut tavoitteissaan rajoittaa tai hillitä laitonta maahanmuuttoa, vaan onnistunut ainoastaan määrittelemään laittomien maahanmuuttajien yhteiskunnallista ja laillista asemaa suhteessa kulloiseenkin yhteiskunnalliseen tilanteeseen.

Professori Piotr Sztompka (Jagiellonian University, Puola) käsitteli odottamattomia seurauksia käsitteellisellä tasolla luennossaan ”The Idea of Unanticipated Consequences: in the Footsteps of Robert K. Merton”. Sztompka aloitti kertomalla henkilökohtaisia muistikuviaan esikuvastaan Robert K. Mertonista, josta hän on kirjoittanut intellektuaalisen profiilin (1986) ja toimittanut tämän teorioita käsittelevän teoksen (1996). Mertonin uraa uurtava artikkeli *Unanticipated consequences of purposive social action* (1936) ja sitä edeltävä sekä seurannut ajatushistoria oli myös Sosiologipäivien kantava teema. Henkilökohtaisten anekdoottien kautta hän avasi eteemme mielenkiintoisen näkökulman oppi-isäänsä ja odottamattomien seurauksien tutkimiseen.

Odottamattomat seuraukset ymmärretään uhkakuviksi ja vaaroiksi, joihin liittyvät riskit ovat joko tunnistettuja ja tarkasti määriteltyjä tai tunnistamattomia ja epämääräisiä. On tärkeää ymmärtää käsitteen, odottamattomat seuraukset, ulottuvuudet. Toiminnan ja päätösten seuraukset ovat joko:

1. tarkoitettuja ja odotettuja,

² Raja-aidasta ks. esim. HS 30.9.2006 <http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/USAn+kongressi+hyvaksyi+Meksikon+vastaisen+aidan+rakentamisen/1135221984302>

2. tarkoittamattomia ja odotettuja,
3. tarkoitettuja ja odottamattomia tai
4. tarkoittamattomia ja odottamattomia.

Sosiaalinen maailma ei ole fyysikaalisen, luonnollisen, maailman kaltainen, siis deterministinen, joten on ymmärrettävä millaisten ehtojen vallitessa toiminta johtaa tiettyihin seurauksiin. Sosiaalisessa todellisuudessa päätöksiin ja niiden seurauksiin vaikuttavat sosiaalisesti luodut säännöt, normit ja arvot. Ihmistoiminta perustuu subjektiivisesti määriteltyihin uskomuksiin ja merkityksenantoprosesseihin, mikä luo tiettyä epävarmuutta kaikkeen toiminnan ja sen seurausten arviointiin. Epävarmuus johtuu niin epistemologisista (sosiaalisten lakien tarkoituksellinen huomiotta jättäminen, vallitsevat olosuhteet, säännöt ja niiden aktuaalinen vahvistaminen sekä virheen mahdollisuus) ja ontologisista (yhteisöllinen, ihmisten välinen, toiminta ja sen perustuminen viestien ja merkitysten välittymiseen, joka ei kuitenkaan ole vakioitua, vaan subjektiivisista) syistä. Kysymys on luottamuksesta ja vallasta sekä niiden jakaantumisesta.

Odottamattomat seuraukset tässä ajassa liittyvät Sztompkan mukaan erityisesti tiedon fragmentoitumiseen, läpinäkyvyyden puutteeseen, relativismiin, tieteen arvostuksen vähenemiseen ja talouden, tuoton ja teknologian arvostuksen lisääntymiseen. Myöhäismoderneissa yhteiskunnissa pyrkimykset ovat olleet vastakkaisia. Yhteiskunnat ovat painottaneet asiantuntijuutta, globalisaatiota, liikkuvuuden ja muutoksen tärkeyttä ja jälkitraditionaalisuutta. Tarkoituksena on ollut luoda yhteiskuntia, jotka perustuvat tietämiselle ja osaamiselle, mutta tämä prosessi on johtanut moraaliseen tihentymiseen, yhteiskuntien ja systeemien haavoittuvuuden lisääntymiseen ja niiden ylikorostuneeseen riippuvuuteen erilaisista asiantuntijajärjestelmistä. Samanaikaisesti yksilöiden sosiaalinen pääoma (suhteet, verkostot, perhe, suku, yhteisöt) on saanut ylikorostuneen aseman muodostaen eräänlaisen suojaavan muurin yksilöiden ympärille. Jos yhteiskunnat muuttuvat aina vain relationaalisimmiksi korostuvat yksilöiden ominaisuudet peittäen tasavertaisuuden ja yhteisen edun periaatteet alleen. Jotta tämä kehitys ei etenisi kohti utilitaristisia yhteiskuntajärjestyksiä, tulee niin yhteisiä sääntöjä kuin yksilöiden ja yhteisöjen toimijuutta yhteiskunnissa vahvistaa.

Kiviston ja Sztompkan luennot johdattivat ajattelemaan pyrkimysten ja odotusten taakse. Esimerkiksi uskontoa koskevissa yhteiskunnallisissa kiistoissa on usein vastakkain kahta tai useampaa näkökulmaa edustavia ryhmiä, jotka pyrkivät vaikuttamaan päätöksentekoon. Yhteiskunnallisessa keskustelussa esiintyy usein pelkoja siitä, että jos jokin ryhmä saa liikaa valtaa, toteutuvat asiat juuri heidän tahtomassaan muodossa. Seuraukset ovat kuitenkin monimutkaisempia. Usein yhteiskunnallisessa keskustelussa ollaan myös erimielisiä jonkin politiikan seurauksista. Toinen ryhmä tietää paremmin kuin toiset, mitä esimerkiksi maahanmuuton rajoittamisesta tietyin perustein seuraa. Seurauksista ei olla yksimielisiä. Tällöin sosiologin tai uskontotieteilijän tehtävä on ennakoida sitä, mitä muut eivät osaa odottaa.

Uusliberalismin juuret paljastettuina

Sosiologian apulaisprofessori Suvi Salmenniemi (Turun yliopisto) käsitteli luennossaan ”Unanticipated Affinities: Socialism and Neoliberalism in a Post-Cold War World” uusliberalismin ja sosialismin vaikeaa suhdetta. Salmenniemi lähestyi aihetta itsen käsitteen kautta. Salmenniemi rinnastaa Nikolai Ostrovskyn teosten sosialistisen itsen agendan Dr. Phil:n edustaman itsen kehittämiseen tarkoitetun kirjallisuuden kanssa. Uusliberalistinen itsetuntemusta ja -kehitystä käsittelevä kirjallisuus ei agendaltaan, ihmiskuvultaan tai maailmankuvultaan eroa Ostrovskyn ajatuksista juuri lainkaan.

Uusliberalismi tuntuu hajottavan idän ja lännen välisen muurin ja kylmän sodan jälkeisen spatiaalisen rajanvedot. Uusliberalismi on käsitteenä problemaattinen ja hahmoton. Sen määrittely aiheuttaa runsaasti tieteellistä vastakkainasettelua. Uusliberalismi ymmärretään usein eräänlaisen taloudellisen doktriinin ja silloin käsitteen muut ulottuvuudet jäävät huomiotta. Ekonomisen doktriinin mukaan uusliberalismi on yhteiskuntien ja valtioiden subjektiivinen projekti, jonka tarkoituksena on määrittellä kyseisen valtion taloudellisia suhteita muihin valtioihin.

Historiallisessa perspektiivissä kylmän sodan aikainen yhteiskuntasuhteiden ja valtioiden välisen vuorovaikutuksen agenda kytkeytyy modernisaatioteorioihin. Maailma jakaantuu kolmeen ”maailmaan”, jossa länsi on normatiivinen tieteen, talouden ja poliittisen tiedon kehto, josta käsin tutkitaan itää ja etelää. Idän ymmärtäminen jälkisosialistisena maailmana, joka ”yrittää saavuttaa länsimaisen maailman” vääristää kuvaa. Länsimainen normatiivisuus ei tunnusta idän asemaa, kieltää uusliberalismin sosialistiset juuret ja yksinkertaistaa sosialismin homogeeniseksi ilmiöksi, jossa ei ole diversiteettiä tai variaatioita. Sosialismin tutkimukseen palaaminen on siten ensiarvoisen tärkeää, sillä tutkijat eivät saa kadottaa kontekstia. Vaikka jokin näyttää ulkoapäin samalta, se ei vielä tarkoita sitä, että se on samaa.

Uusliberalismi on eräänlainen hybridi, jossa uudet yhdistelmät, sisältö ja muoto vaihtelevat jatkuvasti. Uusliberalismin alkuketkeä ei ole mahdollista jäljittää. Se on kuin joki, joka alkaa useasta lähteestä ja taas jakaantuu, löytää uusia uomia ja katoaa toisaalta. Sosialismin rooli uusliberalismin, ja varsinkin itsen, suhteen tulisi tunnustaa. Uusliberalismi esitettiin ja ymmärrettiin kylmän sodan jälkeen länsimaisena ilmiönä: agendana oli puhdistaa kapitalistinen eetos sen sosialistisista kytköksistä. Aika lienee kypsä tuoda yhteen postsosialistinen, postkolonialistinen ja sosiologinen tutkimus.

Kiinnostava oli myös Salmenniemen esittämä tieteenalajaottelu, joka noudatteli kylmän sodan aikaista jakoa kolmeen maailmaan: kapitalistista Länttä tutkivat sosiologia, valtiotieteet ja taloustiede, sosialistista Itää aluetutkimus ja köyhää Etelää antropologia. Nykyisessä tilanteessa työnjako on tullut kyseenalaiseksi. Tietyllä tavalla tieteenalajaon kyseenalaistuminen kertoo siitä, etteivät kylmän sodan aikaiset kategorioinnit toimi tässä ajassa. Globaalistuneessa maailmassa mikään ei ole puhtaasti ”läntistä” tai ”itäistä”.

Odottamattomia seurauksia ja hedelmällisiä keskusteluja uskontososiologian työryhmässä

Uskontososiologian työryhmä kokoontui kahtena päivänä Åbo Akademin ASA-talossa vain muutaman korttelin päässä Educarium-rakennuksesta. Työryhmässä käsiteltiin kuusi erilaista esitystä. Puhujien aiheet itsessään kommentoivat keskenään ja työryhmässä käyty keskustelu oli mielenkiintoista ja antoisaa. Uskontotieteilijälle uskontososiologian työryhmä on itsestään selvä ja tällä kertaa vielä erinomaisen onnistunut paikka.

Ensimmäisenä esiintyi Jere Kyyrö aiheenaan ”Moniulotteinen kansalaisusko”. Kyyrön käsitehistoriallinen ja kriittinen lähestyminen tarjosi näkökulmia kansalaisuskonnon/yhteiskuntauskonnon käsitteiden rajanvedoista. Lähtökohtana esityksessä oli amerikkalaisen ja eurooppalaisen kansalaisuskotutkimuksen valottaminen. Kyyrö satoi kansalaisuskotutkimuksen myös pyhän sosiologiaan, jossa Gordon Lynchin ja N. J. Demerathin erilaiset painotukset laajemmasta uskontososiologisesta näkökulmasta funktionaaliseen määritelmään nostivat esille ajatuksen kansalaisuskonnosta pyhän järjestyksenä, jossa kansakunta näyttäytyy pyhänä. Kyyrö painotti, ettei eronteon ja työnjaon substantiivisella uskonnon määritelmällä operoivan uskontososiologian ja funktionaalisen määritelmällä operoivan pyhänsosiologian välillä tulisi kuitenkaan olla tekosyy lopettaa uskonnon käsitteen problematisointia.

Kyyrö lähestyi aihetta myös media-antropologisesta näkökulmasta, jossa median rituaalit voidaan nähdä yhtenäisen kansakunnan ideaalin ylläpitäjinä, eräänlaisena myyttisenä apparaatina, joka tuo ihmisiä yhteen ja merkityksellistää kansakunnan. Kyyrö kysyi: ”Tarvitaanko jumalia ilmiön määrittelyssä?” Perinteisessä määritelmässä oleellinen jumalallinen legitimointi näyttäisi puuttuvan suomalaisesta 2000-luvun kansalaisuskonnosta, joka on sekularisoitunut. Kyyrö problematisoi jumalallisen legitimoinnin olennaisuuden määritelmän kannalta ja ehdotti, että kansalaisuskonto tulisi nähdä moniulotteisena käsitteenä, jossa yhteiskunnan eri muodot otetaan tarkastelun kohteeksi. Niissä tapahtuva variaatio ja niiden kontekstualisaatio tulisi ottaa huomioon. Tällöin kansalaisuskonnolle ei ole yhtä tarkkarajaista määritelmää, vaan se on heuristinen työkalu, jonka avulla on mahdollista tarkastella kansalaisuskonnon moninaisuutta ja eri ulottuvuuksia. Tällöin esimerkiksi jumaluuteen viittaamisen tai luterilaisuuden relevanssi riippuu tilanteesta, jossa kansalaisuskontoa tarkastellaan. Kyyrön esitys herätti runsaasti keskustelua ja myös kriittisiä kommentteja. Tiede kulkee eteenpäin juuri tämänkaltaisen ajatustenvaihdon avulla.

Torstai-iltapäivä jatkui Kirkon tutkimuskeskuksen edustajien esityksillä. Ensimmäisenä KTK:n johtaja Hanna Salomäki esitteli Gallup Ecclesiastica 2011 -kyselytutkimusaineistoon³ perustuvaa tutkimustaan ”Kirkkoon sitoutumisen alueelliset erot”. Tilastolliset aineistot osoittavat julkisessa keskustelussa esillä olleeseen kirkkoon sitoutuvan uskonnollisuuden vähenemisen

³ Gallup Ecclesiastica 2011 <http://www.fsd.uta.fi/fi/aineistot/luettelo/FSD2258/meF2258.html>

mielikuvan pitävän paikkansa. Vuosien 2008–2011 välillä miltei kaikki ihmisten uskonnollisuutta, kirkkoon sitoutumista ja kirkon toimintaan osallistumista mittaavat indikaattorit ovat laskeneet jyrkästi. Erityisesti kolmen keskeisen ulottuvuuden a) sitoutuminen opillisiin näkemyksiin, b) uskonharjoittaminen yksityisesti/julkisesti ja c) sitoutuminen kirkon jäsenyyteen kohdalla lasku on ollut huomattavaa. Mielenkiintoisin huomio oli Salomäen esityksessä se, että tämä kehitys ei ole vain kansallista, vaan sama ilmiö on huomattavissa muissa Pohjoismaissa.

Kansallisessa mittakaavassa kirkkouskollisimpia alueita ovat herätysliikepaikkakunnat ja kirkkoon sitoutumattomimpiin alueisiin kuuluvat suuret kaupungit, erityisesti pääkaupunkiseutu ja Tampereen alue. Syyt kirkon merkityksen vähenemiseen eivät ole selkeitä tai tarkkarajaisia. Kyse on ennemminkin usean eri tekijän yhteisvaikutuksesta, jossa mm. sukupolvikysymykset, maahanmuutto, historialliset ja kaupunkikulttuuriin liittyvät syyt muodostavat eräänlaisen eri tavoin painottuneen ja kontekstuaalisen selityksen. Odottamattomuus ei suinkaan liity sitoutumisen tai sitoutumattomuuden alueellisiin eroihin, vaan niiden erojen erilaisiin selityksiin. Se mikä pätee jollain paikkakunnalla, ei selitä mitään toisella paikkakunnalla. Kirkkoon sitoutumisen väheneminen on kirkon kannalta eräänlainen odottamaton muutos. Tämän kehityksen esittämiseen liittyvät toimenpiteet ovat kuitenkin usein (odottamattomasti?) valtakunnallisia eivätkä paikallisia. Onko tietynlaista odottamatonta seurausta myös se, ettei tätä kirkon kriisiä hahmoteta? Salomäen esityksen tuominen vuoropuheluun Professori Piotr Sztompkan yleisesitelmän aiheen kanssa avasi mielestämme odottamattomia näkymiä. Sosiaalinen pääoma, relationaalisuus sekä asiantuntijuudesta riippuvaisuus vastakkain yhteisöllisen ja yksilöllisen toimijuuden korostamisen kanssa. Mitä valitaan ja mitkä ovat seuraukset?

Samaan aineistoon perustuvan, erilaisen näkökulman toi FT Kimmo Ketola (Kirkon tutkimuskeskus), jonka esitys käsitteli aihetta ”Uskonnon tulevaisuus verkossa. Internetin vaikutus kirkkosuhteeseen kyselytutkimuksen valossa”. Ketola kuvasi aluksi tutkijoiden ymmärrystä internetin vaikutuksista uskonnolliseen elämään. Tämä ymmärrys on edennyt kolmessa aallossa: ensin ajateltiin, että internetillä on uskontoa ja uskonnollisuutta uudistava, innovatiivinen luonne, joka synnyttää uutta uskonnollisuutta (utopiat ja dystopiat). Toisessa aallossa keskityttiin siihen, miten online-toiminta vaikuttaa offline-yhteisöllisyyteen ja miten yhteisöllisyyskäsitteet muuttuvat. Kolmannessa vaiheessa tutkimuksen fokuksessa on ollut elämän kauttalinjainen muuttuminen informaation hallitsemisessa yhteiskunnissa ja miten ”online” ja ”offline” ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Uusimmassa tutkimuksessa on päädytty siihen, ettei online-toiminta vaikuta offline-yhteisöllisyyteen. Internet stimuloi ja rohkaisee vuorovaikutukseen, eikä vähennä sitä, toisin sanoen internet täydentää offline-elämää.

Ketola on päässyt samansuuntaisiin alustaviin tuloksiin tutkimuksessaan. Kyselyaineistojen tilastollisen analyysin perusteella kirkkoon sitoutuminen korreloi yksilöiden uskonnollisen taustan ja seurakuntakontaktien kanssa. Kirkollista viestintää seuraa toki niin uskonnollisen taustan omaavia ihmisiä kuin myös sellaisia, joiden päivittäiseen elämään kirkko ei juuri liity. Medioiden käyttö (paperi, sosiaalinen media, kotisivut tms.) on sukupolvikysymys. Kirkosta eroa-

misen todennäköisyys suhteessa kirkon internet-viestinnän sisältöihin itse asiassa kasvaa hieman, kun tarkastelun kohteeksi otetaan konservatiivisin osa seurakuntaan kuuluvista ihmisistä. Ei-uskonnollisten ja heikosti kirkkoon sitoutuvien joukossa eroamiskynnys madaltuu ensisijaisesti seurakuntakontaktien ollessa vähäisiä, eikä niinkään suhteessa siihen millainen toimija kirkko internetissä on. Loppujen lopuksi internet Suomessa on Ketolan mukaan uskonnollisessa mielessä melko neutraali viestinnän väline. (Odottamaton seuraus?) Jos mietimme miten suuri painoarvo internetillä tuntuu tässä yhteiskunnassa olevan ja miten Suomen evankelis-luterilainen kirkko tuottaa jatkuvasti työntekijöilleen erilaisia ohjeita virtuaalisen seurakuntaelämän rakentamisesta, ohjaamisesta ja rajoittamisesta, on varmasti monella tasolla odottamatonta kirkon piirissä huomata, ettei internetissä tapahtuva toiminta juurikaan heilauta vaa'an-kieliasemassa olevien ihmisten kirkkouskollisuutta suuntaan tai toiseen. Internetiä pidetään usein virheellisesti tärkeänä ja ajankohtaisena ratkaisuna moniin sellaisiin ongelmiin, joiden ratkaisuna se ei edes voi toimia. Internet-toiminnalla on toki paikkansa ja tarkoituksensa, mutta aivan niin suurta merkitystä sillä ei ole, kuin on oletettu.

Torstai-iltapäivän päätti Anna Haapalaisen esitelmä "Post-sekulaaria uskonnollisuutta: Muuttuvan uskonno(n)/llisuuden määritelmät Turun Mikaelinseurakunnassa", jossa tarkasteltiin seurakuntaa post-sekulaarista viitekehyksestä. Seurakunnassa kenttätöitä tehnyt Haapalainen on tehnyt osallistuvaa havainnointia seurakunnassa vuosien 2012 ja 2013 ajan sekä haastatellut seurakunnan työntekijöitä, aktiivisesti seurakunnan toiminnassa mukana olevia seurakuntalaisia ja myös henkilöitä, jotka eivät osallistu kyseisen seurakunnan toimintaan. Seurakunnan julkinen profiili on vaikeasti määriteltävissä sillä ulkopiiriläisten (henkilöt, joilla ei ole mitään kytköstä mihinkään seurakuntaan) mielikuvissa painottuu ajatus innovatiivisesta ja uudistusmielisestä seurakunnasta, kun taas sisäpiiriläiset (henkilöt, joilla on jokin kytkös johonkin muuhun seurakuntaan) näkevät sen usein vanhoillisena, aika ajoin jyrkkänäkin. Haapalaisen mukaan seurakunnasta on löydettävissä useita eri tavoin uskonnollisuuteen suhtautuvia ja uskonnollisia sisältöjä määritteleviä ryhmiä. Tällaisia ovat muun muassa perinteitä painottavat ja joustamattomat sekä uudistushaluiset, rajoja rikkovat ja proaktiiviset. Haapalainen esitteli reaktioita uskonnollisen kentän muutoksiin kuvaamalla kolmea erilaista tilaisuutta tai työmuotoa. Lopuksi Haapalainen esitteli tarkemmin perinteisemmän painotuksen tilaisuutta, Raamatukoulua, kuvaamalla yhden tilaisuuden sisällä tapahtuvaa muodon ja substanssin sekä perinteisyyden ja uudistumisen välisiä painotuksia. Huolimatta tiettyjen työmuotojen linkittymisestä esimerkiksi perinteisempään ja sisältöä korostavaan ryhmittymään, on tämänkaltaisista tilaisuuksista löydettävissä myös uudistumista ja muotoa korostavia elementtejä. Haapalaisen esitelmästä oltiin hyvin kiinnostuneita, koska se toi käytännössä valoon niitä tekijöitä, joita aiemmissa esityksissä oli esitetty tilastotiedon valossa.

Uskontososiologian työryhmä jatkoi perjantaina kahden mielenkiintoisen esitelmän parissa. Ensimmäisenä YTT Veli-Matti Salminen (Kirkon tutkimuskeskus) kysyi esitelmässään, "Voiko osallistuminen olla jotakin muuta kuin yhteisöllisyyttä?" Suomen evankelis-luterilainen kirkko on samassa asemassa kuin monet muut yhteiskunnassa toimivat järjestöt, joiden toimintaan osallistuvien ihmisten määrä vähenee jatkuvasti. Osallistuminen – niin kirkon kuin järjestöjen toimintaan – on joko hajanaista tai vain harvojen, jo ikääntyneiden, henkilöiden varassa. Kirkon

tulisi vahvistaa jäsenyyttä, osallistuttaa ja sitouttaa ihmisiä toimintaansa, mutta miten se voidaan tehdä, jos kirkon merkitys on ihmisille vähäinen tai kirkon arvot eivät ole jaetut. Jäsenyys ei voi sitouttaa, jollei sillä ole käytännöllistä tai toiminnallista ulottuvuutta. Motivaatiolla on suuri merkitys.

Keskeisen väliryhmän muodostavat passiiviset osallistujat, joista osa tekee kirkkoon kuulumisen suhteen rationaalisia päätöksiä. Tämä ryhmä saattaa heilauttaa jäsenyystilastoja rajustikin. Jäsenyyteen ja sitoutumiseen vaikuttavat niin ikä, sukupuoli kuin taustatekijät, joita ovat esimerkiksi perhetaustasta löydettävissä olevat herätysliikekytkökset. Osallistumattomien ja passiivisten henkinen identiteetti vaihtelee agnostikosta uskonnottomaan (suurimmat ryhmät) ja 72 % tästä ryhmästä ei ole saanut minkäänlaista uskonnollista kotikasvatusta. Tähän ryhmään kuuluvat ihmiset käyttävät kuitenkin jotain kirkon palveluja, joista suosituimpia ovat ”Kauneimmat joululaulut” -tilaisuudet ja konsertit. Osallistumattomuus ja passiivisuus korreloivat äänestämättömyyden kanssa, josta voidaan päätellä, että osallistumattomuus ja passiivisuus eivät suhteudu vain kirkkoon, vaan ovat osa laajempaa ilmiötä. Kansalaisyhteiskunnanäkemyksestä käsin kirkon voidaan ajatella olevan kuin suuri kansalaisjärjestö tai managerialistinen palveluorganisaatio joka toimii kumppanuusyhteistyössä muiden yhteiskuntasektorien kanssa. Kirkon kannalta on ratkaisevaa, mitä passiiviset ja osallistumattomat päättävät tehdä. Voidaan ajatella, että uskonnollisuuden merkitys ei ole vähenemässä olennaisesti, mutta sen kanavoituminen ja identifioituminen yhteisöön ja yhteisölliseen toimintaan vähenee jatkuvasti.

Perjantaiamupäivän toisen esitelmän piti kappalainen, TT, YTM Martti Muukkonen aiheesta ”The YMCA – a Pioneer of Organisational Innovations”. Muukkonen aloitti kuvaamalla tutkimusparadigman syntyä. Lapsi osallistuu jonkin järjestön toimintaan, olkoon se sitten partioliike tai NMKY-toiminta, jatkaen sitä koko nuoruutensa aina aikuisikään asti. Tämä kiinnostus ja innostus kantaa läpi opiskelujen aina opinnäytteiden aiheiden valintaan asti. Akateeminen ura ja tutkimukselliset valinnat kietoutuvat henkilökohtaiseen kiinnostukseen ja kokemuksiin. NMKY-järjestötoimintaa pidetään järjestötutkimuksen piirissä onnistuneena ja esimerkillisenä. Huolimatta järjestön valtavasta koosta, Genevessä sijaitsevassa päämajassa työskentelee vain noin 20 vakituista työntekijää. Tämä on mahdollista siksi, että jo NMKY:n perustamisen alkuvaiheessa korostettiin paikallisosastojen itsenäisyyttä ja paikallisen osaamisen hyödyntämistä sekä katto-organisaation keveyttä. Järjestön rakenteen yksinkertaisuus on yksi sen organisatorisista innovaatioista. Toiminnallisista innovaatioista esimerkkinä voidaan pitää NMKY:n tapaa mukautua ja mukauttaa toimintaansa kulloisessakin tilanteessa. Sotien aikana järjestö teki runsaasti työtä sotilaiden parissa, sotien jälkeen työtä jatkettiin sotavankien keskuudessa ja kun viimein UNHCR ja Kirkkojen maailmanneuvosto perustettiin, siirtyivät henkilöt, jotka olivat kartuttaneet työkokemustaan edellä mainituissa sota-ajan työtehtävissä, näiden järjestöjen palvelukseen. Samoin työryhmätyöskentelyä voidaan Muukkosen mukaan pitää NMKY:stä lähtöisin olevana toiminnallisena innovaationa.

NMKY:n toiminta oli alussa hyvin herätyskristillistä. Korostettiin uskoa Jeesukseen Kristukseen ja Jumalan valtakunnan levittämisen tärkeyttä nuorten miesten keskuuteen, samoin poliittinen toiminta rajattiin kategorisesti järjestön toiminnan ulkopuolelle. NMKY:n kolmioperiaate:

Mind, Spirit, Body, lähti liikkeelle Yhdysvalloista ja tämä ruumiinkulttuurin ja hengellisen kilvoittelun yhteneväisyyden idea levisi nopeasti paikallisosastojen kautta maailmanlaajuisiksi. NMKY:n urheilutoiminnassa voidaan nähdä myös Juvenaloksen lauseen ”Meidän on ruokoitava jumalia, jotta voisimme saada terveen sielun terveessä ruumiissa” määritelmä ruumiillisen ja sielullisen terveyden periaatteellisesta kytköksestä.

Perjantai-aamupäivän esitelmät jatkoivat torstaina pidettyjen esitelmien teemoja. Aihepiiriltään uskontososiologian työryhmä painottui evankelis-luterilaista kirkkoa lähellä oleviin teemoihin siitäkkin huolimatta, että työryhmään toivotettiin tervetulleeksi kaikki uskontososiologiaan liittyvät esitelmät.

Kulttuurien ja tieteenalojen kohtaamisia luokkatutkimuksessa

Uuden luokkatutkimuksen työryhmä kokoontui torstaina. Ensimmäinen havainto ryhmästä oli – jo ohjelmaan tutustuesssa – sen sukupuolijakauma. Ryhmän kokoontumiseen osallistui 27 henkilöä, joista seitsemän oli miehiä; kuudesta esitelmän pitäjistä (joista yksi oli poissa) ainoa mies oli uskontotieteilijä. Nykyinen suomalainen luokkatutkimus on jakautunut kahteen perinteeseen: vanhaan ja uuteen. Periaatteessa vanhakin perinne jakautuu kahteen, mutta marxilainen luokkatutkimus ei ole tällä hetkellä kovin aktiivista. Uusweberiläisen luokkatutkimuksen seuraajat eivät tosin hekään kaikissa tutkimuksissa keskity luokkaan, vaan yleensä eriarvoisuustutkimukseen. Uusin luokkatutkimus on käytännössä jälki- tai uusbourdieulaista ja suuri osa tutkijoista on joko sukupuolentutkimuksen alalta tai siihen esimerkiksi projektien kautta kytköksissä. Yksi yhteinen nimittäjä tälle tutkimusperinteelle on mielenkiinto Beverley Skeggsin kirjoituksiin, jopa niin pitkälle, että voisi lähes puhua skeggsiläisestä tutkimusperinteestä. Osanottajamäärä kertoi siitä, että luokkatutkimus kiinnostaa etenkin opiskelijoita, joita oli ryhmässä runsaasti.

Ensimmäisenä esityksensä piti FM Marjo Kolehmainen (Tampereen yliopisto) aiheesta ”Sukupuolen ja seksuaalisuuden määrittäminen ’maun’ kautta”, aiemmin julkaistun artikkelinsa (2012) pohjalta. Hänen analyysinsä tosi-tv-ohjelmien rakentamasta makukulttuurista tiivistyi ajatukseen, että keskiluokkaiseen ja sukupuolinormatiiviseen muottiin sopimattomat tyyli joutuvat toistuvaksi halveksunnan, säälin tai naurun kohteeksi. Sukupuoliroolien välinen ero taas näkyy siinä, että naisten odotetaan refleктоivan omaa tyyliään ja affektiivista ruumissuhdetta, mutta miehet esitetään tyytyväisinä ja itsevarmempina. Seuraavaksi FT Kirsti Lempiäinen (Lapin yliopisto) puhui aiheesta ”Feministisosiologit keskiluokan jäljillä”, keskittyen akateemisiin toimijoihin ja heidän ajatuksiinsa luokasta. Lempiäisen mukaan akateemiset toimijat paikantavat luokan yksittäisiin kohtiin tai kokemuksiin, mutta eivät nimeä sitä identiteetiksi. Luokkatietoisuus on tällöin enemmän itsen paikantamista kuin määrittämistä.

Kolmantena FM Katariina Mäkinen (Tampereen yliopisto) esitteli omaa tutkimustaan aiheella ”Maahanmuuttokeskustelu ja luokan hiljaisuus”. Mäkisen tarkoitus on tutkia internetfooru-

mien maahanmuuttokeskustelua sekä sitä, miten niissä luokka sivuutetaan ja korostetaan etnisyyttä, kulttuuria, sukupuolta ja uskontoa. Tutkimuksen haasteita ovat niin hiljaisuuden paikantaminen ja analysointi kuin joidenkin keskustelufoorumien suljetut alueet. Jos tutkija haluaa analysoida sisäpiirin keskustelua, täytyisi hänen tällöin esiintyä tutkijana viestiketjussa ja näin sekä vaarantaa keskustelun aitous että paljastaa itsensä kritiikille. Viimeisenä esitteli omaa tutkimustaan VTT Anu-Hanna Anttila Turun yliopistosta aiheella ”Luokkatapaisuus ja kotitöiden sukupuolitettu jakaminen”. Mäkinen ja Anttila olivat myös ryhmän koollekutsujat ja toimivat samassa VoxClass-hankkeessa. Anttilan ytimekkään lyhyen esityksen yksi analyysi oli, että joustavimmin kotityöt jaetaan koulutetuissa perheissä, joissa työaikajousto sekä resurssit antavat tähän suuremman mahdollisuuden kuin työväenluokkaisessa perheessä.

Neljäntenä ryhmässä esitteli tutkimustaan Teemu T. Mantsinen, joka luo uutta tutkimusperinnettä jossain kahden aiemmin mainitun perinteen välimaastossa, selittäen uskonnon ja luokkaseaman yhteyttä kulttuurien välisessä kilpailussa tapahtuvalla sosiaalisen toiminnan ja rationaalisen valinnan prosesseilla. Vakiintumattomaan tutkimustraditioon kiinnittymättömän tutkijan yksi merkittävä haaste on lähestymistavan poikkeavuus muille tutkijoille. Kun tähän lisätään vielä oman tieteenalan perinne sekä käsitteet, tutkijoiden välisessä kohtaamisessa saataan keskittyä hyvin yleisiin ja sinänsä toisarvoisiin asioihin. Uskonto ei ole suomalaisille sosiologeille tuttu tutkimusaihe, minkä vuoksi keskustelu voi pyöriä yllättävän paljon peruskäsitteiden kuten uskonto ja uskomukset, ympärillä. Uskonto ja rationaalinen toiminta on käsitepari, joka synnyttää myös kysymyksiä. Toiminta voi kuitenkin olla rationaalista, vaikka premisit olisivat toisesta näkökulmasta käsittämättömiä uskomuksia. Uskonto on osa kulttuuria sekä ihmisten elämää ja vaikutuspiiriä, minkä vuoksi sitä ei voida ohittaa pohdittaessa yksilön asemoitumista yhteiskunnan luokkaportaille.

Odotettua yhteisöllisyyttä

Torstai-ilta huipentui Turun yliopiston päärakennuksen aulassa järjestettyyn cocktail-tilaisuuteen. Kuohuviini, herkulliset sormisyötävät, Westermarck-seuran puheenjohtajan, Anssi Peräkylän ja Turun yliopiston sosiologian professori Jani Erolan puheenvuorot siivittivät innostunutta keskustelua. Konferenssin osallistujamäärä nimettiin teeman mukaisesti odottamattomaksi seuraukseksi. Johtopäätös suosiosta oli yksimielinen: sosiologialla menee hyvin.

Cocktail-tilaisuuden jälkeen vieraat siirtyivät Panimoravintola Kouluun, osa nauttimaan illallista ja osa keskustelemaan ravintolan alakertaan. Illallisen jälkeen ”sosiologinen” house-bändi virkisti ikivihreillä konferenssiväkeä ja jokunen tanssiaskelkin nähtiin. Kokoontumiset ja juhlatilaisuudet konferenssien aikana ovat mitä parhaita aikaa luoda monitieteisiä kontakteja. Yhteistyö alkaa usein epävirallisissa yhteyksissä, vapaan keskustelun odottamattomia seurauksia. Uskontotieteellinen delegaatio vetäytyi kuitenkin jo hyvissä ajoin valmistautumaan seuraavaan päivän sosiologiseen antiin.

Tunteiden sosiologiaa

Niin uskontotieteen, psykologian, kuin sosiologian aloilla on viime vuosina noussut uusi mielenkiinto tunteita kohtaan. Perjantaina kokoontuneessa työryhmässä pohdittiin tunteiden roolia sosiologisesta ja sosiaalipsykologisesta näkökulmasta. Ensimmäisenä VTM Satu Soukka (Turun yliopisto) esitteli alkavaa tutkimustaan otsikolla ”Rock-muusikon kiertueytyö”. Soukan tarkoitus on tehdä etnografinen tutkimus jonkun suomalaisen muusikon kiertue-elämästä, keskittyen erityisesti sen rituaalisiin siirtymiin kiertueen ja konserttien liminaalituloissa. Uskontotieteilijää lähellä olevat termistöt toivat tutkimusaiheessa mieliin pyhän rajoilla toimimisen sekä kohtaamisen, joita sekä artisti että fanit käyvät läpi erityisesti konserttien aikana. Erilaisen tutkimusasetelman esitteli HLL Sirkka Jaakkola (Turun yliopisto) aiheesta ”Hammashoitopelko ja 18-vuotiaan nuoren kokema vuorovaikutus hammashoitohenkilökunnan kanssa”. Keskeisinä tunteina pelkoa kokevilla ovat turvattomuus ja rauhattomuus, joihin vuorovaikutussuhteella voidaan tutkimuksen mukaan vaikuttaa. Kolmas tutkimuksensa esittelijä oli VTT Liisa Voutilainen (Helsingin yliopisto) aiheella ”Sosiaalinen ja fysiologinen tunne tarinankerronnassa”. Voutilaisen tutkimusprojektissa tarkkaillaan koe-asetelmalla toisilleen tuntemattomia keskustelupareja. Fysiologisilla ja aistinvaraisilla mittareilla voidaan havaita, kuinka kuulija vastaa kertojan tunteisiin, korostaen etenkin positiivisten kertomusten tunteita.

Uskontososiologiassa ja uskontopsykologiassa tunteiden tutkiminen on yksi nouseva trendi (katso esim. Riis & Woodhead 2010; Davies 2011), mutta juontaa juurensa yli sadan vuoden taakse uskontotieteen varhaisiin vuosiin ja William Jamesin klassikkoteokseen *Uskonnollinen kokemus* (1902/1980). Sosiologipäiville osallistuneille turkulaisille uskontotieteilijöille lähin tutkimusmenetelmä työryhmässä esitetyistä on Soukan etnografinen kartoitus tutkimuskohteesta. Turun yliopiston tutkimustraditioihin sopisi hyvin tämänkaltainen uskontososiaalipsykologinen tutkimus jonkin uskonnollisen toimijan kentästä ja affektiivisesta työstä. Nykyisissä Turun yliopiston perustutkinto-opiskelijoissa on useita, joita uskontopsykologia kiinnostaa. Toivottavasti joku heistä ymmärtää etnografisen tutkimuksen ja tunteiden sosiologian tarjoamat mahdollisuudet jo opinnäytetyötä valitessaan.

Monenlaisia toimijuuksia

Perjantai-aamuna kokoontui myös Marja-Liisa Honkasalon ja Anna Lepon koordinoiman ”Hauras toimijuus” -työryhmän sekä Kaisa Ketokiven ja Olli Pyyhtisen koordinoiman ”Belonging and ways of relating” -työryhmän yhteisistunto. Ensimmäisenä esiintyi YTM Markus Kaartinen, joka oli tutkinut talonyhtiöissä ”Välitä, Vaikuta, Voi hyvin” -hankkeen puitteissa organisoitua ympäristöeksperttitoimintaa. Aktiivinen asukas otettiin mukaan talonyhtiön kierrätystoimintaan. Kaartinen sovelsi kulttuurihistoriallista toiminnan teoriaa, jossa toiminta nähdään kohteellisenä ja välittyneenä. Kun malliin lisätään kollektiivinen taso, tulee mukaan yhteisö, säännöt ja työnjako.

Maaliskuun alussa väitellyt VTM Elina Paju (Helsingin yliopisto) oli etnografiaa tehdessään kiinnittänyt huomiota tutkimansa päiväkodin lattiaan, äärimmäiseen nöyrään elementtiin, jolla on kuitenkin hyvin suuri vaikutus toimintaan: päiväkodin lattia on muovia, jotta se olisi helpommin siivottavissa, mutta lattian liukkauden takia käyttöön oli otettu sisätossut. Lattian kuoivointi saa lapset hyppimään tietyllä tavalla ja lattian liukkaus mahdollistaa tietynlaisia toisin tekemisen tapoja, kuten juoksemista, liukumista ja liukastelua, joita pyritään kontrolloimaan. Pajun esitelmä kiinnitti huomiota ei-inhimilliseen toimijaan, jonka kaltaiset jäävät usein ihmistieteellisissä tutkimuksissa katveeseen.

Seuraavaksi YTT Mianna Meskus (Helsingin yliopisto) esitteli hedelmöityshoitoja koskevaa tutkimustaan, jossa hän pyrkii ottamaan huomioon lääkäri-potilas -suhteiden lisäksi kemialliset ja solutason toimijuudet. Meskus seurailee työssään ns. litteää ontologiaa, joka ei aseta mitään tiettyä olomuotoa (kuten ihmisyksilöä) etuoikeutettuun asemaan. Hän noudattaa metodista ohjetta "follow the account", joka johdattaa kysymään "mikä saa aikaan vaikutuksen ja tekee jotain"? Hedelmöityshoidossa olleiden naisten internet-keskusteluissa esimerkiksi sukuoluja personifioitiin ja niille annettiin joko passiivisia tai aktiivisia ominaisuuksia. Kommenttipuheenvuoroissa huomio kiinnittyi personifiointeihin ja metaforiin yleisemmin. Ne kertovat paljon näiden toimijoiden tärkeydestä ja vaikutuksesta ihmisiin.

Lopuksi Turun yliopiston sosiologian yliopistonlehtori YTT Olli Pyyhtinen esitteli tapausta, jossa vuosina 1506–1507 valmistunut La Madonna Dei Graofani -maalaus, jota oli alun perin pidetty Rafaelin tekemänä, kunnes 1800-luvulla sitä alettiin pitää taidokkaana väärennöksenä ja se oli vaipunut unohduksiin. Myöhemmin se löydettiin Iso-Britanniasta ja todennettiin teknisin apukeinoin Rafaelin maalaamaksi. Pyyhtisen mukaan teoksen aitous on osin jälkikäteen, teknisen tutkimuksen käytännöissä tuotettua. Pyyhtinen on kiinnostunut tästä aitouden tuottaneesta kollektiivista tai "toimimosta", jossa on mukana myös esineitä, tutkimuslaitteita ja ei-inhimillisiä elämänmuotoja. Tieteellinen tutkimus ei vain löydä, vaan myös osallistuu asioiden tuottamiseen. Lisäksi tutkimustyö liittyy työn uusien suhteiden osaksi. Maalauksen hankintaan käytettiin julkisia varoja, mikä johti vastustukseen. Tämä taas johti siihen, että maalausta käytettiin syrjäytymisenestokampanjan osana.

Kolmessa viimeisessä esitelmässä painottui uusmaterialistinen (myös muita nimityksiä voidaan käyttää) näkökulma, jossa otetaan myös ei-inhimilliset toimijat huomioon, eikä inhimillisiä toimijoita pyritä asettamaan ontologisesti etusijalle. Suomalaisessa uskontotieteessä tätä suuntausta ovat tehneet tutuiksi sen latourilaisessa muodossa Mika Lassander ja Peik Ingman (Åbo Akademi).⁴ Myös uskontososiologi tai -antropologi voi kiinnittää huomiota siihen, millaisia muodostelmia tai toimimoita yhteisöt ja materiaaliset ympäristöt tuottavat sekä millaisia suhteita niissä rakentuu. Lähestymistapa saa myös kiinnittämään uudella tavalla huomiota siihen, millaisia suhteita yliluonnollisiin toimijoihin ja symboleihin rakentuu ja millaisin seurauksin? Mianna Meskusin (Helsingin yliopisto) esitelmä nosti esiin ajatuksen, että ei-inhimillisten toi-

⁴ Esitelmä Donner-instituutin järjestämässä *Post-secular Religious Practices* -konferenssissa Turussa 15.6.2011.

mijuuksien ja koosteiden huomioonottaminen, kuten myös niiden personifiointi saattaisi tarjota kiinnostavia näkökulmia ruumiillisuuden tutkimukselle, joka on toistuva tema uskontotieteessä.

Sosiologia identiteettinä – sosiologipäivien loppupaneeli

Perjantapäivän päätteeksi, Tampereen yliopiston sosiologian professori Harri Melinin alustuksen jälkeen kuusi professoria (Melin, Pekka Räsänen, Hannu Ruonavaara, Suvi Ronkainen, Anssi Peräkylä, Terhi-Anna Wilska ja Juho Saari) ja yksi sosiologian opiskelija (Aappo Pukarinen) keskustelivat sosiologian tilasta ja sosiologiasta identiteettinä. Keskustelijat eivät olleet kaikesta herttaisesti yhtä mieltä, mutta puolustivat kukin oman oppialansa paikkaa tieteessä ja yliopistossa. Kriisin uhka nähtiin tällä hetkellä tulevan lähinnä yliopistouudistuksen taholta, mikä tarkoittaa kuitenkin lähinnä hallinnollista kriisiä. Oppialan perinteet ja ammattitaito säilyvät todennäköisesti tiiviimmässäkin tieteidenvälisessä paineessa. Juho Saari totesi, että yksittäiset tutkimusalat voivat tieteidenvälisissä tutkimusintresseissä kehittyä hybrideiksi aloiksi, mutta ne eivät silti uhkaa itse oppialan identiteettiä ja tulevaisuutta.

Huomionarvoista oli myös se, että osa professoreista totesi, että he eivät monitieteisissä tutkimusprojekteissa toimiessaan identifioitu ensi kädessä sosiologeiksi. Tässäkin voidaan nähdä tietynlaista odottamattomuutta. Oman tieteenalan identiteetti ja integriteetti ovat kuitenkin ensiarvoisen tärkeitä. Kysymykset siitä, mitä ”juuri meillä” on tarjota tieteellisellä ja yhteiskunnallisella kentällä, ovat kysymyksiä joiden kanssa painitaan jokaisessa oppiaineessa. Identiteetti on mukautuva ja muuttuva, mutta sillä on oltava juurensa jossakin. Jos tieteidenvälisyys ja monitieteisyys sekä hallinnolliset, oppiainerajoja hämärtävät ratkaisut muokkaavat sosiologien työtä ja sitä kautta myös sosiologian identiteettiä, tarjoaa historiallinen perspektiivi jotain, mikä on muuttumatonta.

Uskontotieteilijälle ja uskontososiologille tieteidenvälisyys ja monialaisuus on normaali elin-tila, jopa elinehto. Vaikka uskontotieteellä on omat uskontoon keskittyvät termistönsä ja käsitteistönsä sekä tutkimusperinteisiin nojaavat menetelmänsä, hyödyntävät lähes kaikki – ellei kaikki – tutkimukset myös muiden tieteenalojen perinteitä. Sosiaalista maailmaa voidaan hahmottaa kokonaisvaltaisesti vain tarkastelemalla sitä useasta näkökulmasta.

Paneelikeskustelun kuunteleminen herätti ajatuksia siitä, miten uskontotieteen ja sosiologian juuret kietoutuvat menneisyydessä yhteen. Tieteenalojen itsenäinen kehittyminen sellaisiksi kuin ne nyt ovat, on toki ollut jokaisella tieteenalalla omanlainen prosessinsa. Kuitenkaan uskontotieteilijälle ei tuota suuria vaikeuksia osallistua sosiologiseen keskusteluun. On alueita, joilla uskontotiede ja sosiologia ovat hyvin lähellä toisiaan. Paneelikeskustelun aikana esille nousseet teemat olivat myös tietyllä tavalla yleisiä kansallisella tieteellisellä kentällä. Muutokset ja seuraukset – odottamattomatkin – ovat puhuttaneet ja puhuttavat alati akateemisissa yhteisöissä.

Sosiologipäivät tarjosivat monenlaisia virikkeitä uskontotieteilijälle. Sosiologipäivät olivat hyvin järjestetty, mielenkiintoisesti teemoitettu ja hienosti rakennettu kokonaisuus. Tilaisuus keskustella ja kokoontua yhteen tiederajat ylittäen on aina käyttämisen arvoinen. Mahdollisuus syventää päivällä virinnetä keskusteluja iltaohjelman parissa on antoisaa. Monien odottamattomien seurausten summana voimme todeta, että sosiologipäivät olivat onnistuneet ja hyödylliset. Suosittelemme osallistumista kaikille niille uskonnontutkijoille, jotka lähestyvät – tai tarvitsevat välineitä lähestyäkseen tutkimuskohteitaan osana laajempaa yhteiskunnallista kontekstia.

Kirjallisuus

Davies, Douglas J.

2011 *Emotion, Identity, and Religion*. Oxford: Oxford University Press.

James, William

1980 (1902) *Uskonnollinen kokemus*. Helsinki: Karisto.

Kolehmainen, Marjo

2012 Managed makeovers? Gendered and sexualized subjectivities in postfeminist media culture. *Subjectivity*, 5 (2): 180–199.

Merton, Robert K.

1936 The Unanticipated Consequences of Purposive Social Action. *American Sociological Review*, 1 (6): 894–904.

Riis, Ole & Linda Woodhead

2010 *A Sociology of Religious Emotion*. Oxford: Oxford University Press.

Stzompka, Piotr

1986 *Robert K. Merton: an Intellectual Profile*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.

Stzompka, Piotr

1996 (ed.) *Robert K. Merton: On Social Structure and Science*. Chicago: University of Chicago Press.